

**KUZEY ANADOLU'DA
BEYLİKLER DÖNEMİ
SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER**

Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları

3 - 8 EKİM 2011

KASTAMONU - SİNOP - ÇANKIRI

Editör

Halil ÇETİN

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

ÇANKIRI - 2012

**KUZEY ANADOLU'DA BEYLİKLER DÖNEMİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER**

Çobanoğulları, Candaroğulları, Pervaneoğulları

Editör

Halil Çetin

ISBN: 978-605-62918-3-8

1. Baskı: 2012

Kapak Tasarımı

Rasim Sarıkaya

Baskı-Cilt

Anıl Grup Matbaacılık

www.anilmatbaa.net / 0312 483 63 53

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Bu kitapta yer alan makalelerin ilmî ve hukukî sorumluluğu yazarlara aittir.

PERVÂNE MUÎNÜDDİN SÜLEYMAN VE PERVÂNEOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞU

Mevlüt GÜNLER¹

Giriş

Pervâne² Muînüddin Süleyman Türkiye Selçuklu Devleti'nin gerileme ve yıkılış döneminde devlet yönetiminde etkili olarak ona yön veren önemli bir devlet adamıdır. Aslen Deylemlî olan Pervâne Muînüddin Süleyman'ın babası Mühezzibüddin Ali, İran asıllı devlet adamlarından olup, Moğol istilası sonrasında Anadolu'ya gelerek kısa süre içerisinde devlet kademelerinde görev almış ve vezirlik makamına kadar yükselmiştir³. Babasının devlet kademelerinde görev almasıyla çocukluk ve gençlik yıllarını önemli devlet adamlarının yanında geçirme fırsatı bulan Pervâne Muînüddin Süleyman, edindiği devlet tecrübesiyle yetişkinliğe eriştikten kısa süre sonra devlet kademelerinde görev almaya başladı. Kaynaklarda ilk olarak Tokat emiri olarak anılan Pervâne Muînüddin Süleyman'ın bir süre sonra önemli devlet adamlarıyla nüfuz mücadelesine girdiği görülmektedir⁴. Mücadele ettiği ilk devlet adamı Seyfeddin Toruntay'dır. Erzincan subaşılığı (serleşkerlik) için Toruntay ile nüfuz mücadelesine giren Pervâne Muînüddin Süleyman, mevcut durumun kendi lehine sonuçlanması amacıyla anlaşmazlığı Baycu Noyan'a bildirerek onun bu

1 Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, mevlutgunler@hotmail.com

2 Işık etrafında dönerek uçan kelebek anlamına gelen Pervâne, terim olarak hüküm ferman, berat anlamına gelerek, bu belgeleri hazırlamakla görevli kişilere verilen unvandır. Bk. Muharrem Kesik, "Pervâne", mad., *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 244.

3 İbn Bibi, *el-Evamirü'l-Ala'îye fi'l-umuri'l-Ala'îye (Selçuk Name)*, çev. Mürsel Öztürk, C. II, Ankara 1996, s. 199; İbn Şeddâd, *Baypars Tarihi*, çev. M. Şerefüddin Yaltkaya, TTK yay., Ankara 2000, s. 94; Nejat Kaymaz, *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman*, AÜDTCF yay., Ankara 1970, s. 28-33.

4 Muharrem Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervâne", mad., *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s. 91.

konuda hüküm vermesini sağladı. Babası Mühezzibüddin Ali ile iyi bir dostluğu olan Baycu Noyan, bunun üzerine Pervâne Muînüddin Süleyman lehinde karar vererek onun gerek Moğollar gerekse de Türkiye Selçukluları nezdinde itibarının ve nüfuzunun artmasını sağladı⁵. Böylelikle Türkiye Selçukluları üzerindeki etkisi artmaya başlayan Pervâne Muînüddin Süleyman, mevcut siyasi şartların da yardımıyla IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve oğlu III. Gıyaseddin Keyhusrev dönemlerinde devlet yönetimini ele alarak Türkiye Selçuklu Devleti'ne yön vermiştir (1262-1277).

Bu dönem öncesinde I. Alâeddin Keykubad'ın şüpheli ölümü ve ardından Türkiye Selçuklu tahtına geçen II. Gıyaseddin Keyhusrev'in basiretsizliği ile devlet adamlarının yeterli deneyime sahip olmayışları ve birbirleriyle olan mücadeleleri, Türkiye Selçuklularını derinden etkileyerek devlet yapısının bozulmasına neden olmuştur. Bu durum ise başta Selçuklu Devleti'nin sultanlık makamı olmak üzere tüm kurumlarının iç ve dış müdahalelere karşı açık hale gelmesine sebep olmuştur.

Ayrıca I. Alâeddin Keykubad'ın ölümüyle ortaya çıkan Selçuklu Devleti'ndeki aksaklıklar, devlet adamlarının yanlış politikalarıyla ortaya çıkan Babaî İsyanı ile büsbütün bozulmuş, böylelikle de devlet dış müdahalelere açık hale gelmiştir. Türkiye Selçuklularında meydana gelen bu değişiklikleri uzaktan takip eden ve kayıtsız kalmayarak mevcut durumu lehlerine çevirmek isteyen Moğollar ise harekete geçerek Anadolu'yu işgal etmeye başlamışlardır. Baycu Noyan komutasında Anadolu'ya giren Moğol ordusu ilk olarak 1242 yılının sonbaharında Erzurum'u ele geçirerek şehri tahrip etti. Daha sonra Anadolu içlerine doğru ilerleyişine devam ederek Köseadağ mevkiinde II. Gıyaseddin Keyhusrev önderliğindeki Selçuklu ordusunu bozguna uğrattı (4 Temmuz 1243). Ardından karşısına çıkan ve mücadele eden her şeyi yok ederek Sivas'a oradan da Kayseri'ye kadar ilerledi. Ele geçirdiği şehir ve kasabaları yağmalayan Baycu, Kayseri'den öteye gitmeyerek Anadolu'dan ayrıлып Azerbaycan'daki karargâhı olan Mugan'a⁶ döndü. Bu fırsattan yararlanan Pervâne Muînüddin

5 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 129.

6 Mugan, Aras ırmağının aşağı mezasının güney kısmında yer alan ve Hazar Denizine kadar uzanan bozkır bölgeye verilen addır. Bk. V. Minorsky, "Mugan, (Müg n)" mad., *İA*, C. VIII, İstanbul 1977, s. 446-450.

Süleyman'ın babası vezir Mühezzibüddin Ali, Anadolu'da yeniden nizamı hâkim kılmak amacıyla Mugan'a giderek Baycu Noyan ile Selçuklular adına barış antlaşması yapmayı başardı. Barışın sağlandığı haberini alan II. Gıyaseddin Keyhusrev de bunun üzerine kaçmış olduğu Antalya'dan ayrılarak Konya'ya döndü⁷. Böylelikle başlayan Türkiye Selçuklu Devleti üzerindeki Moğol tahakkümü daha sonraki yıllarda artarak devam etmiş ve varlığını Pervâne Muînüddin Süleyman'ın devlet idaresinde hâkim olduğu IV. Rükneddin Kılıç Arslan ve oğlu III. Gıyaseddin Keyhusrev dönemlerinde de sürdürmüştür.

PERVÂNE MUÎNÜDDİN SÜLEYMAN'IN SELÇUKLU DEVLETİ YÖNETİMİNİ ELE ALMASI

Baycu Noyan'ın Pervâne Muînüddin Süleyman lehinde karar vermesiyle Erzincan subaşılığına gelen Pervâne, Celâleddin Karatay'ın ölümü sonrasında ortaya çıkan II. İzzeddin Keykâvus ile IV. Rükneddin Kılıç Arslan mücadelesinde yeniden kendini göstermiştir. Celâleddin Karatay'ın ölümüyle bozulan üçlü saltanat Türkiye Selçuklu Devleti tahtında yeniden mücadelenin yaşanmasına neden oldu. II. Alâeddin Keykubad'ın şüpheli ölümü ve II. İzzeddin Keykâvus'un Rum dayılarının güdümüyle hareket etmesi ile zor günler yaşayan IV. Rükneddin Kılıç Arslan, Konya'dan ayrılarak Kayseri'ye kaçtı. Burada kendisini karşılayan taraftarlarınca düzenlenen törenle Selçuklu Devleti sultanı ilan edildi (1254). Kısa süre içerisinde IV. Rükneddin Kılıç Arslan taraftarlarının artmasından endişe duyan II. İzzeddin Keykâvus, umutsuzluğa düştüğü bu sıralarda Konya'ya elçi olarak gelen Pervâne Muînüddin Süleyman ve Hatîreddin Zekeriya ile rahatladı. Elçi olarak gelen Pervâne Muînüddin Süleyman'ı kendi saflarına

7 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 62-78, 81-82; Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, C. II, TTK yay., Ankara 1999, s. 541-544; Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, çev. Hırand D. Andreasyan, İÜEF yay., İstanbul 1954, s. 15-17; Ebül Ferec, İbnül İbri, *Tarihi Muhtasarü'd Dîvel*, çev. Şerafeddin Yalçkaya, İstanbul 1941, s. 19-21; Anonim, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III (Histoire Des Seldjoukides D'asie Mineure) (Selçuknâme)*, çev. Feridun Nâfiz Uzluk, Ankara 1952, s. 31-32; Ali Sevim, Erdoğan Merçil, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)*, TTK yay., Ankara 1995, s. 472-473; Faruk Sümer, "Kösedağ Savaşı", mad., *DİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 272-273.

kazandırmak için onu emir-i hâciplik görevine atadı⁸. Ardından hazırladığı ordusuyla IV. Rükneddin Kılıç Arslan'ı Ahmedhisar mevkiinde yenerek esir aldı. Daha sonra Kılıç Arslan'ı bağımlayan II. İzzeddin Keykâvus, onu Borgulu Kalesi'ne göndererek dayısı Kir Haye'yi de ona göz kulak olması ve yeni bir isyanda bulunmaması için görevlendirdi⁹.

Böylelikle devlet kademelerinde yükselişine devam Pervâne Muînüddin Süleyman, II. İzzeddin Keykâvus'un Sultan Han'ı savaşında yenilerek kaçmasına kadar ona bağlı olarak görevine devam etti. Sultan Hanı savaşı sırasında İzzeddin'in kaçması üzerine harekete geçen Emir-i Ahur Fahreddin Arslan Doğmuş ve bir kısım ileri gelen devlet adamları Borgulu Kalesi'nde tutulan IV. Kılıç Arslan'ı Konya'ya getirerek onu sultan ilan ettiler (5 Mart 1257/Pazartesi)¹⁰. Aksarayî yazmış olduğu eserinde ise; "II. İzzeddin Keykâvus'un ülkeyi terk etmesi üzerine harekete geçen Nizameddin Hurşid ile emir-i hâcip Muînüddin Süleyman'ın Borgulu Kalesi'nde tutulan IV. Kılıç Arslan'ı yanlarına alarak Aksaray'a getirdiklerini, burada Moğol komutanı Baycu ile barış yaparak IV. Kılıç Arslan'ın Selçuklu sultanı olarak tahta çıkmasını sağladıklarını"¹¹ belirterek sonraki gelişmelerin aydınlanmasını sağlamıştır.

Nitekim Ahmedhisar savaşı öncesinde IV. Kılıç Arslan'ın saflarında yer alan Muînüddin Süleyman, II. İzzeddin'in saflarına geçmesi karşılığında emir-i hâciplik makamına yükselmiş ve İzzeddin'in ülkeyi terk etmesine kadarda bu görevde kalmıştır. Fakat daha sonra II. İzzeddin'in Baycu karşısında yenilerek ülkeyi terk etmesi üzerine ise, mevcut boşluktan yararlanarak daha önceden yapmış olduğu hatayı affettirmek ve IV. Kılıç Arslan'ın teveccühünü kazanmak için harekete geçerek onu Borgulu Kalesi'nden çıkararak arasında yer almıştır. Tüm bu nedenlerden olsa gerek ki IV. Kılıç Arslan, kendisini önceden yarı yolda

8 Kaymaz, *a.g.e.*, s. 59; Kerimüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, TTK yay., Ankara 200, s. 31.

9 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 136-142; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 560; Anonim, *a.g.e.*, s. 34; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi yay., İstanbul 1993, s. 474-475.

10 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 148-149; Anonim, *a.g.e.*, s. 35.

11 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 33.

bırakan Muînüddin Süleyman'ı affetmiş ve ödüllendirerek de Pervânelik makamına getirmiştir¹².

Pervânelik makamına yükselen Muînüddin Süleyman ve vezir Nizameddin Hurşid, Baycu ile gerekli antlaşmaları yaptıktan sonra Moğol ordusunun ihtiyaçlarının karşılanması için memleketin dört bir yanına fermanlar gönderdiler. Buna rağmen elde ettiği gelirden memnun kalmayan ve daha fazla gelir elde etmek isteyerek Selçukluları baskı altına alan Moğol komutanlarından Hoca Noyan, karşısında çareler aramaya başladılar ve onu ortadan kaldırmak için suikast planladılar. Yapılan plan dâhilinde hareket eden Pervâne ve Hurşid düzenledikleri bir yemek sırasında Hoca Noyan'ı zehirleterek öldürdüler. Yemek sırasında Hoca Noyan'ın yanı başında Nizameddin Hurşid'in oturuyor olması, bu olaydan onun sorumlu tutularak öldürülmesine neden oldu. Onun ölümüyle birlikte ön plana çıkan Pervâne Muînüddin Süleyman ise devlet yönetiminde daha fazla etkili olmaya başladı¹³.

Aksarayî'nin aktardığına göre Nizameddin Hurşid'in öldürülmesiyle birlikte cihandarlık ve sultan tayin etme (Padişah-nişân) sıfatlarıyla birlikte Pervânelik sıfatı da Muînüddin Süleyman'a geçti¹⁴. Böylelikle devletin tüm kurum ve şahısları üzerinde emretme yetkisine sahip olan Pervâne, kısa süre sonra II. İzzeddin Keykâvus'un yeniden Konya'ya dönmesi üzerine IV. Kılıç Arslan ile birlikte Hülagü'nün yanına Hamedan'a gitti¹⁵.

Hülagü'nün teveccühünü kazanan IV. Kılıç Arslan, yeni bir yarlık alarak Anadolu'ya döndü. Fakat II. İzzeddin ve taraftarları karşısında varlık gösteremeyince amacına ulaşamadı. Bu sıralarda Hülagü'nün Suriye üzerine sefere çıkacak olması, Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kızılırmak sınır olmak üzere iki kardeş arasında ikiye bölünmesine neden oldu. Böylelikle Kızılırmak'ın doğusundan Moğol sınırına kadar olan kısımlar

---

12 Bu sırada Pervâne Nizameddin Hurşid vezirlik makamına getirilirken onun boşalttığı Pervânelik makamına da Muînüddin Süleyman atanmıştır. Bk. İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 149.

13 Aksarayî, *a.g.e.* s. 33-36; Kaymaz, *a.g.e.*, s. 67-68.

14 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 35.

15 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 151-152; Turan, *a.g.e.*, s. 486.

IV. Kılıç Arslan yönetiminde kalırken Bizans sınırına kadar olan Selçuklu toprakları da II. İzzeddin Keykâvus'a bırakıldı (1259). Kısa süre sonra iki kardeşin ortak veziri olan Tuğraî Şemseddin Mahmud'un ölümü üzerine ise II. İzzeddin Keykâvus, Fahreddin Ali'yi, IV. Kılıç Arslan da Muînüddin Süleyman'ı kendine vezir olarak atadı (1260)¹⁶. Böylece coğrafi olarak ayrılmış olan Türkiye Selçuklu Devleti, kurumsal olarak da birbirinden tamamen bağımsız iki devlete dönüştü¹⁷.

Pervâne Muînüddin Süleyman'ın ön plana çıkararak tüm devlet işlerini ele alması da bu dönemden itibaren gerçekleşmeye başlamıştır. Nitekim Osman Turan, Suriye seferine çıkan Hülagü'nün Mengü Han'ın yarlığına göre ülkeyi iki kardeş arasında paylaştırdığı sırada Pervâne Muînüddin Süleyman'ın ön plana çıkararak iki kardeş arasındaki mücadeleyi ve onların tecrübesizliğini ifşa edip, kendisini de mahir ve Hülagü'ya sadık olarak gösterdiğini, böylelikle de Hülagü'nün teveccühünü kazandığını, bunun üzerine de Hülagü'nün IV. Kılıç Arslan'a "*Bundan sonra devlet işleri için Pervane Muînüddin Süleyman dışında kimse gelmesin*" diyerek onun nüfuz ve makamını yükselttiğini belirterek durumu aydınlatmıştır¹⁸.

Her ne kadar ülkenin iki kardeş arasında bölünmesiyle Pervâne'nin mevcut siyasi gücü artmış olsa da II. İzzeddin Keykâvus'un varlığı Pervane'yi rahatsız etmekteydi. Nitekim daha önceden olduğu gibi harekete geçen II. İzzeddin, IV. Kılıç Arslan'ı tekrar etkisiz hale getirerek

16 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 156; Aksarayî, *a.g.e.*, s. 47; Mehmet Ersan, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik yayınevi, Ankara 2010, s. 86; Mehmet Suat Bal, hazırlamış olduğu doktora tezinde "Sultan II. İzzeddin Keykâvus, kendi vezirini kendisinin atadığını, fakat tamamen Moğolların kontrolünde olan Sultan IV. Rükneddin'in ise bu makama Hülagü'nün kendi çıkarlarını koruması için önerdiği Pervane'yi atadığını" belirtmektedir. Bk. Mehmet Suat Bal, *II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1262)*, (AÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s. 155; Diğer taraftan Nejat Kaymaz, Hülagü Han'ın ayrılmasından sonra Moğol ilerleyişinin durduğunu, Altınorda hükümdarı Bereke Han'ın İslamiyete girdiğini böylece değişen şartlardan yararlanarak daha özgürce hareket etmek isteyen II. İzzeddin Keykâvus'un vezirliğe Fahreddin Ali'yi atadığını belirtmiştir. Bk. Kaymaz, *a.g.e.*, s. 80-81.

17 Mevlüt Günler, *Türkiye Selçuklu Devleti'nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet ile Toplum Üzerindeki Etkileri*, (SÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2011, s. 110-111.

18 Turan, *a.g.e.*, s. 523.

ülke yönetimini kendinde toplayabilirdi. Bu durum ise Pervâne'nin elde ettiği kazanımlarının elden çıkmasına neden olabilirdi. Bu nedenle onu ülkeden uzaklaştırmak ve Türkiye Selçuklularını tek çatı altında toplayarak yönetmek isteyen Pervâne faaliyetlere başladı. Bu sıralarda vergi tahsil etmek için Anadolu'ya gelen Moğol heyetini amacı doğrultusunda kullanmayı uygun bulan Pervâne, II. İzzeddin ile Moğolların arasının açılmasına neden olurken diğer taraftan da kendisinin Moğollara sadık olduğunu bir kez daha gösterme fırsatı buldu. Pervâne'nin izlediği siyaset sonucunda zor durumda kalan II. İzzeddin Keykâvus, Memlûk sultanı Baybars ile münasebetlerde bulundu. Fakat istediği neticeyi alamayınca Anadolu'dan ayrılarak Bizans İmparatoru VII. Mihail Palaiologos'un yanına gitti (1262)¹⁹. Böylece Pervâne Muînüddin Süleyman, ülkeyi IV. Kılıç Arslan'ın sultanlığında toplayarak yönetimi altına aldı.

PERVÂNE MUÎNÜDDİN SÜLEYMAN'IN FAALİYETLERİ

II. İzzeddin Keykâvus tehlikesinin bertaraf edilmesiyle Türkiye Selçuklu Devleti'nde Pervâne Muînüddin Süleyman dönemi başlamış ve yaklaşık on beş yıl süren bu süreç onun öldürülmesiyle son bulmuştur (1262-1277) . Daha öncede belirttiğimiz gibi her ne kadar Pervâne Muînüddin Süleyman, bu süreçte Pervânelik makamında görünüyorsa da Aksarayî'nin de belirttiği üzere asıl makamı cihandarlık ve sultan tayin etme (Padişah-nişân) yetkisine sahipti. Sahip olduğu bu yetkiler ve kudretten dolayıdır ki Selçuklu Devleti'nin siyasal, sosyal ve ekonomik politikalarında etkili olmuş ve bu dönemin kendi adıyla anılmasını sağlamıştır.

İç İsyanların Bastırılması

Pervâne Muînüddin Süleyman, II. İzzeddin'in Bizans'a sığınmasından sonra Selçuklu Devleti'ne her ne kadar hâkim olsa da uç bölgelerde yarı bağımsız olan Türkmen gruplarını itaat altına alamamıştı. Nitekim bu

---

19 Günler, *a.g.t.*, s. 112-116.

bölgelerde yaşayan Türkmenler Köseadağ yenilgisinden sonra meydana gelen Moğol işgaline karşı bir tutum izlemiş ve işgale karşı mücadele eden II. İzzeddin Keykâvus'un yanında yer almışlardı. II. İzzeddin'in ülkeden ayrılması üzerine ise Moğol güdümünde olan IV. Kılıç Arslan ve Pervâne Muînüddin Süleyman'ı benimsemeyerek isyan etmişlerdir. Bu bağlamda isyan ederek Anadolu'da ilk Türk beyliğini kuran Denizli yöresi Türkmenleri oldu. Yöre halkının beyi olan Mehmet, IV. Kılıç Arslan ve Pervâne yönetimine karşı gelerek bizzat Hülagü'ya bağlılığını bildirdi ve böylelikle Denizli, Honas ve Dalaman coğrafyasında Türkiye Selçuklularından bağımsız bir siyasi teşekkül oluşturdu (1262). Fakat Mehmet Bey'in bu başarısı kısa süre sonra IV. Kılıç Arslan ve Pervâne'nin onu ortadan kaldırmasıyla son buldu²⁰.

Mehmet Bey'in yanı sıra Anadolu'da Ankara, Çankırı ve Tokat yörelerinde de mevcut yönetime karşı isyanlar ortaya çıktı fakat kısa sürede bastırıldı. Bu isyanlardan IV. Kılıç Arslan ve Pervâne'yi en fazla uğraştıran ise I. Alâeddin Keykubad döneminde Ermenek dolaylarına yerleştirilen Karaman Türkleri oldu (1228). Ermenek ve dolaylarından elde ettikleri odun ve kömürleri bölge havalisine satarak geçinen Karamanoğulları, Türkiye Selçuklularında meydana gelen sarsıntılardan yararlanarak bölgede önemli bir güç haline geldi. Bu gücün farkında olan ve kendine bağlayarak tehlike oluşturmasının önüne geçmek isteyen IV. Kılıç Arslan, Karaman beyi Kerimüddin Karaman'a sahip olduğu toprakları dirlik olarak vererek kardeşi Bunsuz'u da emniyet amacıyla Konya'ya getirtip imrahorluk ve candarlık görevine getirdi²¹. Böylelikle önüne geçilen Karamanlı isyanı IV. Kılıç Arslan'ın ölümüyle tahta çıkan III. Gıyaseddin Keyhusrev döneminde kendini yeniden göstermiştir. Diğer taraftan IV. Kılıç Arslan'ın tahta çıkışıyla başlayan isyanları bastıran Pervâne, Konya'da bulunan bir kısım devlet adamlarını da bu isyanlar ile ilişkilendirerek ortadan kaldırdı ve yerlerine kendine sadık kişileri getirdi²². Böylelikle de devlet yönetimindeki mevcut etkinliğini daha fazla artırma fırsatı buldu.

20 Kaymaz, *a.g.e.*, s. 93-94; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, E yay., İstanbul 1994, s. 273-274.

21 Anonim, *a.g.e.*, s. 36; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK yay., Ankara 1988, s. 1.

22 Turan, *a.g.e.*, s. 525.

Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan Sinop'un Alınması

Türkiye Selçuklu Devlet'inde saltanat mücadeleleri ve iç isyanlar yaşanırken ortaya çıkan boşluktan yararlanan Trabzon Rum İmparatorluğu, 1214 yılından itibaren Selçuklu toprağı olan Sinop'u işgal ederek Vali Gavras (Gaydan) yönetimine bıraktı (1259)²³. İç isyanları bastıran Pervâne, hem elden çıkmış olan Sinop'a sefer düzenlemek için izin almak hem de Hülagü Han'ın ölümünden sonra İlhanlı tahtına çıkan Abaka Han'ı kutlamak amacıyla IV. Kılıç Arslan ile birlikte yola çıkarak Tebriz'e vardı. Yanlarında getirdikleri kıymetleri hediyeleri Abaka'ya sunan Pervâne ve IV. Kılıç Arslan bağlılıklarını bildirdiler. Daha sonra IV. Kılıç Arslan Konya'ya dönerken bir müddet daha Tebriz'de kalan Pervâne Abaka'nın güvenini kazanmakla birlikte Sinop²⁴ üzerine sefer düzenlemek için de izin aldı (Temmuz 1265)²⁵.

Böylece amacına ulaşarak Anadolu'ya dönen Pervâne, Niksar başta olmak üzere Dânişmendli coğrafyasında sefer hazırlıklarına başladı. Ardından gerekli hazırlıkları tamamlayarak Sinop'u muhasara altına aldı. Şehri karadan kuşatan Pervâne var gücüyle muhasaraya devam etmesine rağmen Sinop'a deniz yolu ile gelen yardımlar nedeniyle bir netice alamadı. Bunun üzerine karadan muhasaraya devam eden Pervâne, ayrıca denizden gelen yardımları engellemek ve de Sinop'u tamamıyla kuşatmak amacıyla da 1000 denizciden meydana gelen gemilerle şehri denizden de kuşattı. Böylelikle gelen yardımlardan mahrum kalan Sinop yeniden Türkiye Selçuklu Devleti'ne dâhil oldu. Sinop'un ele geçirilmesinden sonra Trabzon Rum İmparatorluğu üzerine giden Pervâne on iki kaleyi

23 Anonim, *a.g.e.*, s. 36; Besim Darkot, "Sinop", mad., *İA*, C. 10, İstanbul 1988, s. 685.

24 7 Mayıs 1253 yılında Moğolistan'a giderken Karadeniz'e uğrayan ve bölge hakkına bilgiler veren Avrupalı seyyah W. Rubruck, Sinop kalesi ve limanının Türkiye Selçuklu Devleti'ne ait olduğunu belirterek bu dönemde Karadeniz'in iki önemli merkezinden biri olduğunu aktarmıştır. Bk. W. Rubruck, *The journey of William of Rubruck to The Eastern Parts of The World, 1253-55*, Trans. William Woodville Rockhill, London 1900, s. 41.

25 Kaymaz, *a.g.e.*, s. 111-112.

ele geçirerek yıktı, ardından da Rumlar ile antlaşma yaparak onları vergi vermeye mecbur bıraktı (1266)²⁶.

Sinop'un yeniden Selçuklu topraklarına dâhil edilmesinden memnun kalan Selçuklu sultanı IV. Kılıç Arslan, karşısında her geçen gün güçlenen Pervâne Muînüddin Süleyman karşısında ise tedirginlik duymaya başladı. Sinop'un ülke topraklarına katılmasının akabinde sultanın huzuruna çıkan Pervâne'nin fethedilen yerlerin kendisine temlik olarak verilmesi isteğinde bulunması ise sultanın tedirginlik duymasını haklı kılarken onun gücünü kırmak için arayışlar içerisine girmesine de neden oldu. Nitekim Selçuklu yönetimini IV. Kılıç Arslan yönetiminde toplayarak siyasi başarısını kanıtlayan Pervâne, Sinop'un alınmasıyla da askeri başarısını kanıtlamış oldu. Tüm bu gelişmeler ise gerek Selçuklu ileri gelenleri ve gerekse halk tarafından olumlu karşılanmış ve Pervâne'ye karşı teveccüh olarak kendini göstermiştir. Bu nedenden dolayıdır ki IV. Kılıç Arslan, Sinop'u iktâ olarak Pervâne'ye vermek istememesine rağmen onun nüfuz ve gücünden çekinerek vermiştir²⁷. Fakat bununla birlikte Pervâne'yi ortadan kaldırmak için faaliyetlere başlamaktan da geri durmamıştır. Diğer taraftan Pervâne ise kendisinin Selçuklu merkezinde olmasından dolayı Sinop'a oğlu Muînüddin Mehmed'i görevlendirmiş²⁸ böylelikle de Pervâneoğulları Beyliği'nin kuruluş sürecini başlatmıştır.

IV. Kılıç Arslan'ın Öldürülmesi

Pervâne Süleyman'ın güçlenmesiyle birlikte onun atamış olduğu devlet adamları da ona güvenerek Sultan IV. Kılıç Arslan'ın emirlerini yerine getirmemeye başladılar. Bu devlet adamlarında biri olan Niğde subaşı Hatiroğlu Şerefeddin, Niğde halkına yapmış olduğu kötü muamelelerden dolayı IV. Kılıç Arslan'a şikâyet edildi. Sultan, bunun üzerine Niğde'nin ondan alınıp uygun birine verilmesi gerektiğini dile getirdi. Bunun yanı

26 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 62-63; Anonim, *a.g.e.*, s. 36; Cahen, *a.g.e.*, s. s. 277; Turan, *a.g.e.*, s. 528-529.

27 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 63; Kaymaz, *a.g.e.*, s. 113-114; Günler, *a.g.t.*, s. 117.

28 Uzunçarşılı, *Beylikler*, s. 148.

sıra başka bir sohbetinde de, Sinop'un Pervâne'ye vermesinden duyduğu pişmanlığı dile getirerek, mevcut durumu şöyle izah etti; “Her zaman bir padişah hizmetçisi bir şehri bağış olarak ister. Pervâne'nin adamları ve taraftarları, atalarımızdan miras kalmış olan ülkemize göz dikmişler, baskı kurarak bizi küçük görmeye başlamışlar, her gün bir miktar hak ve yetkilerimizi budayıp onları yok etmeye çalışmışlar ve bütün adamlarımızı ülke yönetiminden uzaklaştırma gayreti içine girmişlerdir. Eğer böyle giderse, gelecek yıl bizim artık ülkenin yönetiminde saltanat açısından hiçbir hükmümüz kalmayacaktır. Yapılacak iş, (İlhan'ın) yanına gidip işin aslını, zalimlerin her yeri tutmasından dolayı gelirimizin azaldığını ona arz etmektir. O durumda eğer o bize, ecdad mülkünden bir hisse vermese bile hiç olmasa, bizim daha iyi olacak olan (İlhan'ın) kullarının (bende) ülkemize sahip olmasını sağlarız. Cihan padişahının ülkesinden biri oluruz ve verginin çokluğundan başka bir tarafa gitme tasesına düşmeyiz”²⁹.

IV. Kılıç Arslan'ın bu sözlerini işiten Hatiroğlu Şerefeddin, zaman kaybetmeden durumu Pervâne'ye anlattı. Endişeye kapılan Pervâne, Hatiroğlu ile meşveret yaptıktan sonra, Moğollar ile işbirliği yaparak sultanın ortadan kaldırılmasına karar verdi. Ardından da sultanın öldürülmesi icazetini alması için kıymetli hediyeler ile donattığı Hatiroğlu Şerefeddin'i Moğollara gönderdi. Moğolların yanına varan Hatiroğlu onlara: “Sultan, Suriyelilerle iş birliği yapıp, isyana kalkışmak istediye de ona ben engel oldum. Onun için bizi ortadan kaldırmak istiyor. O, beni öldürüp işimi bitirdikten sonra hiç şüphesiz sizin varlığınızı ortadan kaldırmak için adam toplayacaktır. Zaten Rum askerleri her yanda karıncalar gibi coşup taşmaktadır. Eğer onun düşüncesi kuvveden fiile geçmeden ve o, çok sayıda asker toplamadan önlem alınmazsa, iş çığırından çıkar” diyerek sultanı şikâyet etti³⁰.

Hatiroğlu'nu dinleyen Moğol emirleri, Pervâne'nin dostu Baynal Yargucu'nun da telkinleriyle konuyu araştırmak için Aksaray'a doğru yola çıktılar. Haberi alan Pervâne de, Niğde ordusu ile taraftarlarını yanına alarak Aksaray'a geldi. Aksaray'da bir araya gelinmesinden sonra sultanı çağırması için haberciler gönderilerek ona “Çok önemli bir iş için padişah

29 İbn Bibi, a.g.e., C. II, s. 166.

30 İbn Bibi, a.g.e., C. II, s. 167.

yarlığı çıkmıştır. Siz sultanın ondan haberdar olmanız gerekmektedir. Eğer gelmekte gecikmeseniz, büyük emirlerin rızasını ve memnuniyetini kazanmış olursunuz” dediler³¹.

Haberi alan IV. Kılıç Arslan, hazırlanarak vezir Sahip Fahreddin Ali ile birlikte Aksaray'a vardı. Emir Taceddin Mu'tez'in verdiği ziyafete katılarak sunulan şaraplardan içti. İçilen şarapların ardından başlayan sarhoşlukla birlikte Moğol elçileri “*Hangi nedenle Pervâne'yi öldüreceksin*” diye sordular. Kendisine yöneltilen sorular karşısında şaşırarak Kılıç Arslan, “*Ne sarhoşken ne de aklım başındayken böyle bir şey söylemedim. Eğer kötü niyetli gammazların sözleriyle Pervâne'nin aklında bu yönde bir endişe hâsıl olmuş ise, siz emirlerin yapacağı araştırma sonucunda endişesinin gereksiz olduğunu görecektir*” diyerek cevap verdi. Moğol elçileri bunun üzerine Kılıç Arslan'a “*O gammazları ve elebaşını bize teslim edersen onları cezalandırırız. Eğer onları korur ve bize teslim etmezsen, o zaman sana merhamet etmeyiz*” dediler. Ertesi gün sultanın gammazları teslim etmediğini ileri süren Moğol elçileri, onu şarabına koydukları zehirle zehirlediler. Ardından ıstırap içinde kıvranan sultan yay kirışıyle boğularak öldürüldü (31 Mart 1266/ Çarşamba). Daha sonra da cesedi bir mahfe içine konularak Konya'ya getirilip ecdat mezarlığına gömüldü (4 Nisan 1266/ Pazar)³².

PERVÂNE MUÎNUDDİN SÜLEYMAN'IN ÖLÜMÜ VE PERVÂNEOĞULLARI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞU

IV. Kılıç Arslan'ın ölümünden sonra, Türkiye Selçuklu Devleti tahtına, iki buçuk ile on yaşları arasında olduğu düşünülen oğlu III. Gıyaseddin Keyhusrev çıkarıldı. Pervâne onun talim ve terbiyesi için Kadı Nureddin ile Üstadü'd-dâr ve ülke vakıflarının yöneticisi olan Emineddin İsfahanî'yi görevlendirdi³³.

31 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 167.

32 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 168-169; Aksarayî, *a.g.e.*, s. 65; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 587; Anonim, *a.g.e.*, s. 36; Turan, *a.g.e.*, s. 530-531.

33 Aksarayî, *a.g.e.*, s. 66-67; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 587; Turan, *a.g.e.*, s. 532.

Gıyaseddin Keyhusrev'in küçük yaşta olması hasebiyle devlet işlerini, IV. Kılıç Arslan döneminde olduğu gibi yine Pervâne Muînüddin Süleyman yürütmeye devam etti. Pervâne, devlette daha fazla nüfuz edebilmek amacıyla devlet kademelerine yeniden kendine yakın adamları atadığı bu sırada eskilerden bir tek Sahip Fahreddin Ali mevcut yerini koruyabildi³⁴.

Buna rağmen Pervâne ve adamları kendilerinden olamayan Sahip Fahreddin Ali'yi rakip olarak görmeye başlayınca, onu vezirlik görevinden uzaklaştırmak için çareler aramaya koyuldular. Bu sıralarda, II. İzzeddin Keykâvus, Konya'ya bir mektup göndererek çekmiş olduğu maddi ve manevi sıkıntıları dile getirdi. Mektubu okuyan Sahip Fahreddin Ali, İzzeddin'in düştüğü duruma üzülenek durumu Pervâne Süleyman'a arz etti. İzzeddin'in düştüğü müşkül durumdan ıstırap duyduğunu dile getiren Pervâne, daha sonra son Büyük Selçuklu Sultanı II. Tuğrul'un (1177-1194) perişan günlerinde, Ahlat Şahı'na mektup yazarak müşkül durumunu belirtip para istediğini fakat Ahlat Şah'ın bir şey göndermediğini, ardından da Tuğrul'un Ahlat Şah'a atfettiği şiiri dile getirerek, eğer sultanın kendisinden böyle bir isteği olduğu takdirde, hiç tereddüt etmeden elinden geldiği kadar neyi varsa onun için harcayacağını söyledi. Böylelikle Pervâne'nin yetki ve izin vermesi üzerine Sahip Fahreddin Ali, II. İzzeddin'e cevaben yazdığı mektup ile birlikte değerli eşyalar ile bir miktar altın gönderdi (1271)³⁵.

Fahreddin Ali'nin göndermiş olduğu yardımı öğrenen Pervâne, bu olayı Sahip Fahreddin Ali'yi vezirlikten uzaklaştırmak için düzenlenen tasfiye hareketinin bir parçası olarak kullanmaya karar verdi. İlk olarak kamuoyu oluşturmak amacıyla Fahreddin Ali'nin II. İzzeddin Keykâvus ile diyaloga geçerek ona destek verdiğini ileri sürdü. Böylece gerekli kamuoyunu oluşturan Pervâne, Fahreddin Ali'yi vezirlik görevinden azlederek, onu Karahisar (Afyonkarahisar) taraflarındaki Osmancık kalesine hapsettirdi³⁶.

---

34 Müneccimbaşı, *Anadolu Selçukîleri*, haz. Hasan Fehmi Turgal, İstanbul 1935, s. 77.

35 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 171-173; Turan, *a.g.e.*, s. 533.

36 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 173-174; *Baypars Tarihi*, s. 22-24, 57; Turan, *a.g.e.*, s. 533; Cahen, *a.g.e.*, s. 278.

Babasının haksız yere görevinden alınmasına kayıtsız kalamayan ve hakkını aramak için Abaka Han'ın yanına varan Fahreddin Ali'nin küçük oğlu (Nasîr-ad-din Mahmud/ Nusretüddin Hasan), onu babasının suçsuz olduğuna inandırdı. Bunu üzerine Fahreddin Ali'yi sorgulayarak olayların aslını öğrenmek isteyen Abaka Han, onu hapsedildiği yerden çıkartarak yanına getirtti. Yaptığı soruşturmanın ardından Fahreddin Ali'yi suçsuz bulan Abaka Han, onu tekrar vezirliğe atarken oğullarına da Denizli, Honas ve Karahisar (Afyonkarahisar) taraflarının subaşılığını verdi (1275)³⁷.

Fahreddin Ali olayı ile birlikte Pervâne Süleyman'ın Moğollar nezdinde ki itibarı sarsılmaya başladı. Bu beklenmedik durum karşısında Moğollara karşı yeni bir hami arayışı içine de giren Pervâne, Memlûk Sultanı Baybars'a gizlice mektuplar göndererek, Moğolları Anadolu'dan çıkarmak için onunla işbirliği yapmaya hazır olduğunu bildirdi (1276). Ertesi yıl Anadolu'ya 30.000 kişilik ordusuyla gelen Baybars, Elbistan Ovası'nda Pervâne'nin de dahil olduğu Moğol ordusunu bozguna uğrattı (15 Nisan 1277). Meydana gelen savaşta Pervâne önderliğindeki Selçuklu kuvvetlerinin, ya saf değiştirmesi ya da mücadele etmeyerek esir düşmüş olmasına sinirlenen ve sorumlularını cezalandırmak için Anadolu'ya gelen Abaka Han, Pervâne'yi yanına alarak yazlık merkezi olan Aladağ'a götürdü. Burada yapılan yargılamanın ardından suçlu bulunan Pervâne idam edildi (2. Ağustos 1277)³⁸.

Pervâne'nin idam edilmesi üzerine Sinop'ta bulunan oğlu Muînüddin Mehmed bağımsızlığını ilan ederek Sinop merkezli Pervâneoğulları beyliğini kurdu. Fakat Pervâne Süleyman'ın Sinop'un kendisine temlik edilmesinden sonra burada yaptırdığı Pervâne Medresesi'nin kitabesi dikkatli bir şekilde incelendiğinde, geleneklere uygun olarak IV. Kılıç Arslan'ın ismine yer verilmediği ve sadece Mehmet oğlu Ali'nin oğlu

37 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 175-176; *Baypars Tarihi*, s. 24; Müneccimbaşı, *a.g.e.*, s. 77; Turan, *a.g.e.*, s. 533-534; Cahen, *a.g.e.*, s. 278.

38 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 186-187, 196-201; Anonim, *a.g.e.*, s. 37-38; Abû'l-Farac, *a.g.e.*, C. II, s. 598-600; *Baypars Tarihi*, s. 33-34, 49, 56, 84-86, 91-93; Kesik, "Muînüddin Süleyman Pervâne", s. 92.

Süleyman'ın isminin anıldığı görülmektedir³⁹. Buradan da anlaşılacağı üzere Sinop'un Pervâne'ye temlikinden itibaren Pervâneoğulları Beyliği'nin Selçuklulardan bağımsız ve İlhanlılara bağlı olarak kurulduğu anlaşılmaktadır (1266). Diğer taraftan Pervâne'nin idamından Türkiye Selçukluları sorumlu değildir. Onu idam eden İlhanlılardır. Dolayısıyla Muînüddin Mehmed'in bağımsızlık ilanı da Türkiye Selçuklularına karşı olmayıp İlhanlılara karşıdır. Nitekim İsmail Hakkı Uzunçarşılı da⁴⁰ eserinde açıkça belirtmese de dolaylı olarak bu sonucu ortaya koymuştur. Böylece kurulan Pervâneoğulları Beyliği 1322 yılına kadar varlığını devam ettirmiş ve bu tarihten itibaren de Candaroğulları Beyliği'ne dâhil olmuştur⁴¹.

PERVÂNE MUÎNÜDDİN SÜLEYMAN'IN DEVLET ADAMLIĞI VE KİŞİLİĞİ

Pervâne Muînüddin Süleyman Türkiye Selçuklularının gerileme ve yıkılış döneminde devlet yönetiminde etkili olan Sâdeddin Köpek ve vezir Şemseddin Muhammed İsfahanî'den sonra üçüncü devlet adamı olarak karşımıza çıkmaktadır. Pervâne, kendisinden önceki bu devlet adamlarından tecrübe kazanmış olmalıdır ki Sâdeddin Köpek gibi sultanlık için mücadeleye girmemiş fakat Selçuklu sultanını etkisiz hale getirerek ülkeyi yönetmiş, Sinop'u ise temlik olarak kendisine verilmesini sağlamıştır. Diğer taraftan İsfahanî'nin yolunu takip ederek de devlet kademelerine İran asıllı kişileri atamış ve kendisine ulûhiyet kazandırmak için de merhum sultan II. Gıyaseddin Keyhusrev'in çok sevdiği eşi olan Gürcü Hatun (Tamara) ile evlenmiştir⁴². Zamana ve mevcut duruma göre

---

39 Alptekin Yavaş, "Bir Ortaçağ Banisi: Pervane Mu'inü'd-din Süleyman", *Ekev Akademi Dergisi*, S. 42, Kış 2010, s. 121; Kemal Şahin, "Pervane Muineddin Süleyman ve Oğullarının Yaptığı Yapılar Üzerine Bazı Gözlemler", *Konya Kitabı X, Özel Sayı Aralık 2007, Konya 2007*, s. 546.

40 Uzunçarşılı eserinde Pervâne'nin idam edilmesinden sonra oğlunun bağımsızlığını ilan ettiğini, buna karşılık Moğolların 1277 yılından 1296 yılına kadar ona dokunmadıklarını belirtmiştir. Bk. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 148.

41 Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s. 148-149.

42 Nejat Kaymaz, eserinde Gürcü Hatun'un baba tarafından Selçuklu ailesine mensup olduğunu dile getirirken, diğer taraftan dönemin bir Gürcü kaynağında da Pervâne'nin mevcut siyasi

hareket ederek her geçen gün Moğollar nezdinde ve Türkiye Selçukluları yönetimindeki yerini güçlendiren Pervâne, devrin önemli düşünürü Mevlana ile de iyi ilişkiler kurmayı da ihmal etmemiştir. İlk dönemlerde Mevlana'ya inancı şüpheli olan Pervâne, onu sınava tabi tutarken, sonraki dönemlerde ise hürmette kusur etmemiştir.

Eflâkî'nin aktardığına göre bir gün Mevlana'yı ziyaret eden Pervâne, bütün şeriat ve tarikat ulularının bulunduğu bir sema gösterisinden sonra kurulan sofraya Mevlana'yı denemek ve ne yapacağını görmek için için altın dolu bir altın kâse hazırlatarak pirincin içinde saklattırdı. Ardından herkes sofraya oturunca Pervâne, Mevlana'ya hitaben helal paradan yapılmış bu yemekten yemesi için teşviklerde bulundu. Telkinler karşısında birden hiddetlenen Mevlana Pervâne'ye dönerek *"Bu tiksnilen yemeği, bu tiksnilen kap içine koymak ve Tanrı erlerinin önüne getirmek, yürütülmesi ve yönetimi önleme ihtiyaç gösteren bir din ve insanlık mezhebinin dışındadır. Tanrı'ya çok şükür olsun ki, O bize Kâse ve keselerden tam bir feragat bağışlamıştır; bizi bu gibi şeylerden doyurmuş ve kandırmıştır"* diye söyledi. Bunun üzerine Pervâne, yapmış olduğu hatayı anlayarak Mevlana'nın ayaklarına kapandı ve ondan özür diledi. Ardından da kese içerisindeki altınların dağıtılmasını buyurdu⁴³.

Yine Eflâkî'nin aktardığına göre Mevlana'yı ziyarete gelen Pervâne'ye, Mevlana şu hikâyeyi anlattı: *"Bir gün Hz Peygamber yolda giderken bir insan kemiği gördü ve onu alarak toprağa gömüp gitti. Yol üzerinde aynı şekilde üzerinde akrep olan bir başka kemik daha gördü fakat her hangi bir müdahalede bulunmayarak yoluna devam etti. Sahabeden biri bu durumun hikmetini sorunca, Hz Peygamber ona hitaben ilk rastladığım kemik zulme uğrayan bir mazlumun kemiğiydi bundan dolayı onu aldım ve daha fazla ceza çekmemesi için toprağa gömdüm, diğeri ise hak gözetmeyen bir zalimdi bundan dolayı müdahale etmedim dedi"*

Görüldüğü gibi Mevlana ve Pervâne arasındaki ilişkiler başlangıçtan itibaren gelişme göstermiştir. İlk dönemlerde Mevlana'ya temkinli

gücünden dolayı Rum sultanı olarak aktarıldığını belirtmiştir. Bk. Kaymaz, a.g.e., s. 125-126.

43 Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Kabcacı yay., İstanbul 2006, s. 195.

davranan Pervâne, sonraki dönemlerde onun nasihat ve isteklerine karşı hürmette kusur etmemiştir. Diğer taraftan Pervâne'nin samimiyeti ve hürmeti karşısında Mevlana ise, ona Melik-al Ümera diyerek hitap edip, onun adına Fihi mafih adlı eserini yazmıştır⁴⁴.

Dönemin önemli müverrihlerinden olan İbn Bibi, Pervâne Süleyman için gayretli, zeki, dindar, mert ve yiğit sıfatlarını kullanırken, onun yönetime hâkim olduğu dönemde kervanların güven içinde yollarına devam ettiğini, herkesin mevcut durumdan memnun olduğunu dile getirmiştir⁴⁵. Diğer taraftan günümüz tarihçilerinden Mikâil Bayram ise; Pervâne ve ona bağlı devlet adamlarının Türkmen halkın elinde var olan medrese tekke ve iş yerlerine el koyarak onların yönetime karşı soğuk durmalarına neden olduğunu söylemektedir⁴⁶. Nitekim Pervâne döneminde ülkenin kısmen güvenli hale geldiği doğru olmakla birlikte Moğol yanlısı siyaseti de bölge Türkmenlerinin Selçuklu Devleti'ne olan bağına zarar vermiş ve sonraki dönemlerde isyan olarak kendisini göstermiştir⁴⁷.

SONUÇ

Pervâne Muînüddin Süleyman Türkiye Selçuklu Devleti'nin gerileme ve yıkılış döneminde öne çıkan önemli devlet adamlarından biridir. Her ne kadar onun döneminde ülkede güvenlik ve ticaret ile ticari ve kültürel yapılaşmalar devam etmiş ise de, devletin kuruluşunda etkin olan Türkmenlerin ülke yönetiminden uzaklaştırılması ve de küstürülmesi Türkiye Selçuklu Devleti üzerindeki Moğol etkisinin artmasına neden olurken kurtuluş arayışı içinde olan Türkmenlerin de beylikler şeklinde siyasallaşmalarında etkili olmuştur.

---

44 Şahin, *a.g.m.*, s. 545.

45 İbn Bibi, *a.g.e.*, C. II, s. 199-201.

46 Mikâil Bayram, "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasî Boyutları", *SÜTAD*, S. 1, Konya 1994, s. 90.

47 Günler, *a.g.t.*, s. 146.

KAYNAKÇA

Ahmed Eflâki, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Kabcacı yay., İstanbul 2006.

Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, çev. Hırand D. Andreasyan, İÜEF yay., İstanbul 1954.

Anonim, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi III (Histoire Des Seldjoukides D'asie Mineure) (Selçuknâme)*, çev. Feridun Nâfiz Uzluk, Ankara 1952.

Bal Mehmet Suat, *II. İzzeddin Keykavus Dönemi (1246-1262)*, (AÜSBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2004.

Bayram Mikâil, "Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Farklı Kültürel Yapılanma ve Siyasî Boyutları", *SÜTAD*, S. 1, Konya 1994.

Cahen Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*, çev. Yıldız Moran, E yay., İstanbul 1994.

Darkot Besim, "Sinop", mad., *İA*, C. 10, İstanbul 1988, s. 683-689.

Ebül Ferec, İbnül İbri, *Tarihi Muhtasarüd Düvel*, çev. Şerafeddin Yaltkaya, İstanbul 1941.

Ersan Mehmet, *Türkiye Selçuklu Devletinin Dağılışı*, Birleşik yayınevi, Ankara 2010.

Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, C. II, TTK yay., Ankara 1999.

Günler Mevlüt, *Türkiye Selçuklu Devleti'nde Saltanat Mücadeleleri ve Devlet ile Toplum Üzerindeki Etkileri*, (SÜSBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 2011.

İbn Bibi, *el-Evamirü'l Ala'ie fi'l-umuri'l-Ala'ie (Selçuk Name)*, çev. Mürsel Öztürk, C. I-II, Ankara 1996.

İbn Şeddâd, *Baypars Tarihi*, çev. M. Şerefüddin Yaltkaya, TTK yay., Ankara 2000.

Kaymaz Nejat, *Pervâne Mu'înü'd-dîn Süleyman*, AÜDTCF yay., Ankara 1970.

Kerîmüddin Mahmud-i Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, çev. Mürsel Öztürk, TTK yay., Ankara 200.

Kesik Muharrem, "Muînüddin Süleyman Pervâne", mad., *DİA*, C. 31, İstanbul 2006, s. 91-93.

Kesik Muharrem, "Pervâne", mad., *DİA*, C. 34, İstanbul 2007, s. 244.

Minorsky V., "Mugan, (Müğon)" mad., *İA*, C. VIII, İstanbul 1977, s. 446-450.

Müneccimbaşı, *Anadolu Selçukîleri*, haz. Hasan Fehmi Turgal, İstanbul 1935.

Sevim Ali, Merçil Erdoğan, *Selçuklu Devletleri Tarihi (Siyaset, Teşkilât ve Kültür)*, TTK yay., Ankara 1995.

Sümer Faruk, "Kösedağ Savaşı", mad., *DİA*, C. 26, Ankara 2002, s. 272-273.

Şahin Kemal, "Pervane Muineddin Süleyman ve Oğullarının Yaptırdığı Yapılar Üzerine Bazı Gözlemler", *Konya Kitabı X*, Özel Sayı Aralık 2007, Konya 2007, s. 543-578.

Turan Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Boğaziçi yay., İstanbul 1993.

Uzunçarşılı İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, TTK yay., Ankara 1988.

W. Rubruck, *The journey of William of Rubruck to The Eastern Parts of The World, 1253-55*, Trans. William Woodville Rockhill, London 1900.

Yavaş Alptekin, "Bir Ortaçağ Banisi: Pervane Mu'inü'd-dîn Süleyman", *Ekev Akademi Dergisi*, S. 42, Kış 2010, s. 117-136.

ÖZET: Pervâne Muînüddin Süleyman, II. Gıyaseddin Keyhusrev'in vezirlerinden olup, Moğol istilası sonrasında Mugan'a giderek barış antlaşması yapmayı başaran Mühezzibüddin Ali'nin oğludur. Zekâsı ve mahirliğiyle Moğolların teveccühünü kazanan Pervâne Süleyman, hızlı bir şekilde yükselerek Türkiye Selçuklu Devletinde önemli mevkilere gelmiş, böylelikle de IV. Kılıç Arslan döneminde tekrar ele geçirilen Sinop'un kendisine temlik olarak verilmesini sağlamıştır (1266). Pervâne Süleyman, buraya oğlu Muînüddin Mehmed'i tayin ederek kendisi de Selçuklu Devleti işleriyle meşgul olmaya devam etmiş, ihtirasları sonucunda öldürülmesi üzerine de oğlu Sinop'ta Pervâneoğulları Beyliği'ni ilan etmiştir (1277).

Anahtar Kelimeler: Pervâne Muînüddin Süleyman, Pervâneoğulları Beyliği, Sinop, Selçuklular, IV. Kılıç Arslan, Anadolu Beylikleri.

PERVANE MUINIDDIN SOLOMON AND ESTABLISHMENT OF PERVANE OGULLARI BEYLIK

ABSTRACT: Pervâne Muînüddin Solomon, who is one of the II Ghiyath al-Din Kaykhusraw's viziers and is the son of Muhezzibüddin Ali who went to Mugan and managed to make a peace agreement after the Mongol invasion. Pervâne Muînüddin Solomon who won the sympathy of the Mongols via his intelligence and talent, promoted to important positions in the Turkey Seljuk State quickly, thus he achieved Sinop, which was reconquered in the period of IV. Kilidje Arslan, to be assigned to him (1266). Pervâne Muînüddin Solomon appointed his son Mehmed Muînüddin to Sinop, and at the same time he himself continued to be busy with the issues of the Seljuk State, and later as a result of his being killed due to his ambitions; his son declared the Pervaneogulları Beylik in Sinop (1277).

Key Words: Pervâne Muînüddin Solomon, Beylik of Pervâneoğulları, Sinop, Seljuks, IV. Kilidje Arslan, Anatolian Beyliks.